

EBALOOMULIKUD PÕHJUSED

DR RICHARD SHEPHERD

EBALOOMULIKUD PÕHJUSED

Inglise keelest tõlkinud Krista Kallis

Originaali tiitel:

Richard Shepherd

„Unnatural Causes“

Michael Joseph / Penguin Books, 2018

Tekst © Dr Richard Shepherd, 2018

Eestikeelne tõlge © Krista Kallis ja Tänapäev AS

Toimetanud Anu Rooseniit

Kujundanud Inga Joala

ISBN 978-9949-85-523-0

Trükitud AS Pakett trükikojas

www.tnp.ee

AUTORI MÄRKUS

Otsus muuta raamatus nimed ja täpsustavad detailid oli minu jaoks raske, kuna olen oma tööelu jooksul alati täpsust taga ajanud. Siiski olen samal ajal püüdnud leevendada ka leinajate kannatusi ning nende kõigi jaoks oleks raske tunda noil lehekülgedel ära endale lähedane ja taas kord üle elada oma kõige süngemaid päevi. Seetõttu olen kirja pannud vaid nende nimed, kes on nii kuulsad, et neid on võimatu varjata. Kõigil muudel juhtudel olen konfidentsiaalsuse säilitamise huvides muutnud detaile, ent mitte olulisi fakte.

„ESSEE KRIITIKAST“

Alexander Pope

Ei maitsest, arvamusel, tarkusest veel piisa,
su öeldus olgu siirust, otsekohest,
siis hinnataks sul mitte mõistust liialt
vaid lugu peetaks ka su sõprusest.

Vaiki alati, kui kahtlus meeles mõlgub
ja kõneldes näi uje, ehkki endas kindel oled:
teame ju moenarre neid
kes kord eksinuna peavadki nii jääma;
heal meelel tehtud vigu mööna
ja päeval uuel kritiseeri
päeva, mis läinud mööda.

Ei piisa sest, et annad õiget nõu:
tõed julmad rohkem kahju toovad kui kenad valed;
õpetada tuleb nõnda, kuis õpetust ei antaks,
tundmatut peab esitama unustatu pähe:
hea kasvatuseta heakskiiduta jääb tõde,
siis kiitust jagub vaid ülimalle mõistusele.

Ettekäändeid nõuks kesiseks sul ärgu olgu
sest kitsi mõistus kõigest hullem veel:
labase mugava rahuloluga eal usaldust ei tohi reeta
ei tohi olla nõnda viisakas, et ebaõiglaseks sind peetaks;
targa viha pole põhjust peljata –
nood, kes kiitust väärivad, su etteheiteid meelsalt kuulda võtavad.

1.

Ees olid pilved. Mõned vormusid minu kohal ähvardavalt kõrguvalteks lumisteks mägedeks. Teised lebasid üle taeva nagu pikad magavad hiiglased. Liigutasin juhthoobasid nii tasakesi, et kui lennuk allapoole ja vasakule kaldus, näis, et see ei reageeri käsklusele, vaid tegutseb instinktiivselt. Siis korrastus ees laiuv horisont. See on veider sõber: alati olemas, sädelemas taeva ja maa vahel, kättesaamatu, puutumatu.

Allpool nägin North Downsi kriidimägesid. Nende õrnadel kurvidel on mingi veider sarnasus inimkeha tõusude ja langustega. Nüüd oli maantee neisse puhtalt sisse löikunud. Sellel sügaval siselõikel ajasid üksteist taga autod. Nad valendasid nagu tillukesed kalad. Seejärel kadus maantee M4 ja maa kaldus vee suunas, see oli jõgi oma keeruliste harujõgede mustriks.

Ja siin on linn robustse, punase südamikuga, millest kiirguvate maanteede ääres asuvad kahvatumad moodsamad hooned.

Neelatasin.

Linn lagunes koost.

Pilgutasin silmi.

Kas maavärin?

Linna värvid lainetasid. Selle hooned olid jõesängis lebavad veerivid, nähtuna läbi voolava vee moonutava läätse.

Ebaharilikud õhuvoolud?

Ei. Sest linn lagunes koost samaaegselt millegagi mu sisemuses, millegi iiveldusetaolisega. Ainult palju halvaendelisemas mõttes.

Pilgutasin tihedamini silmi ja haarasin lennuki hoobadest tugevamini, nagu seda tunnet oleks võimalik kõrguse või suuna muut-

misega parandada. Ent see tuli sügavalt mu sisemusest, tungides läbi kogu ihu ülespoole sellise füüsilise jõuga, et võttis mu hingetuks.

Olen praktilise loomuga mõistlik mees. Otsisin sellele praktilisele mõistlikke seletusi. Mida ma olin hommikul söönud? Röstsaiad? Piisavalt kahjutu, ja ei selgita selle iiveldushoo äkilist intensiivsust. Ja kui see polnudki päris iiveldus, siis mis see oli? Selle peamine komponent oli seletamatu õnnetusetunne. Ning ... jah, õudus. Tunne, et on juhtumas midagi kohutavat. Isegi ... tungiv vajadus lasta sel juhtuda.

Peast vilksas läbi naeruväärne, irratsionaalne mõte. Mis oleks, kui väljuksin lennukist?

Maadlesin endaga, et istuma jääda, jätkuvalt hingata, lennukit juhtida, silmi pilgutada. Et jälle normaalne olla.

Ja siis vaatasin GPS-ile. Ja lugesin: Hungerford.

Punased, vanemad majad keskuses. Hungerford. Äärealadel halled tänavad ja mänguväljakud. Hungerford.

Ja siis oli ta kadunud, asendunud Savernake'i metsaga, hiigelsuure roheline taimestikupadjaga. Suur mets tõi mulle aegamööda kergendust, just nagu ma olnuks jalutaja, kes naudib metsa lehestiku varju. Isegi kui mu pulss oli endiselt kõrge, oli selle põhjuseks retrospektiivne õudustunne. Mis minuga siis juhtus?

Olen veidi üle kuuekümnepäevane aasta vana. Kohtumeditatsioonitöötava patoloogina olen teinud umbes 25 000 lahkamist. Kuid see hiljutine kogemus oli esimene kord kogu mu karjääri vältel, mil kahtlustasin, et minu töö, mis on viinud mind kokku inimkehaga selle surnud olekus pärast haigust, lagunemisprotsessi, kuritööd, vere-sauna, plahvatust, matust ja pulbriks jahvatavaid massikatastroofe, võib kaasa tuua emotsionaalseid tagasilööke.

Ärgem nimetagem seda paanikahooks. Ent see šokeeris mind piisavalt, et endale küsimusi esitada. Kas peaksin psühholoogi juurde minema? Või isegi psühhiaatri juurde? Ja, mis veelgi tähtsam, kas ma tahan oma tööga lõpparve teha?

2.

Hungerfordi veresaun – nagu see tunduks sai – oli mu esimene tõeliselt suur juhtum kohtupatoloogina ja see tuli absurdsest vara pärast seda, kui tööd alustasin. Olin noor ja tegutsemishimuline, ning kvalifitseerumine oli võtnud palju aastaid. Aastaid väga kitsalt spetsialiseerumist, mis võttis aega kaugelt enam kui rutiinsed anatoomia- ja patoloogiaõpingud. Pean tunnistama, et sedavõrd suure hulga aja kulutamine tillukeste rakuerinevuste põrnitsemisele preparaatidel mikroskoobi all tüütas mind niivõrd, et olin peaaegu valmis loobuma. Paljudel puhkudel pidin end taas innustama seeläbi, et hiilisin oma kohtuarstist mentori dr Rufus Cromptoni kabinetti. Ta lubas mul lugeda oma toimikuid ja vaadata juhtumite fotokogusid, mistõttu mõnikord istusin lugemisest-vaatamisest haaratuna pikalt, kuni hilisõhtuni välja. Ja selleks ajaks, kui lahkusin, olin suuteline endale meenutama, miks ma selle kõigega tegelesin.

Viimaks sain oma kvalifikatsiooni kätte. Mind paigutati kiiresti Guy haigla kohtumeditiini osakonda mehe tiiva alla, kes tollal oli Ühendkuningriigi tuntuim patoloog – Iain West.

Noil päevil, 1980. aastate lõpus, liigitati patoloogid kõrgemate politseiametnike kilda – tugevasti napsitavad, karmi jutuga alfaisased. Need, kes teevad vajalikku tööd, mis teiste jaoks on eemaletõukav, tunnevad sageli, et on õigustatud arrogantselt käituma, ning Iainile oli see iseloomulik. Ta oli karismaatiline isiksus, suurepärase patoloog, tunnistajapingis sõnn, kes ei kartnud kaitsja-advokaadiga sarvi ristata. Ta teadis, kuidas juua, naisi võluda ja kütkestada kuulajaid hea looga. Ehkki mõnikord olin üsna häbelik, olin peaaegu et veennud ennast, et olen sotsiaalselt pädev – senimaani, kuni

leidsin end Iaini kohmetu noorema venna rollis. Tema säras pubides üle kogu Londoni ning mina seisin imetleva kuulajaskonna seas varjus, riskides ainult harva lisada omaenda teravmeelsuse. Või siis oli see ehk tingitud asjaolust, et ma ei suutnud mingit tabavat kildu välja mõelda, igatahes mitte varem kui peaaegu tund aega hiljem.

Iain oli osakonna ülem ning oli üsna selge, et eksisteeris hierarhia – tema oli kõige tähtsam ja mina paiknesin palju madalamal. Hungerfordi veresaun oli oluline riiklik katastroof ja selle linna inimestele, eriti otseselt sellest puudutatud perekondadele, isiklik tragöödia. Normaalsetel asjaoludel oleks Iain kui boss sellisele sündmusele otsekohe kohale tormanud. Ent parajasti oli augusti keskpaik ja Iain oli puhkusel, seega võtsin saabuva kõne vastu mina.

Olin just töölt koju sõitmas, kui mu piipar häält hakkas tegema. Praegu on raske ette kujutada, et elasime mobiilideta maailmas, kuid 1987. aastal ei andnud mulle miski peale piiksatuse teada, et mul tuleks esimesel võimalusel tagasi helistada. Panin raadio mängima, lihtsalt selleks, et teada saada, kas piiksatus on kuidagi tähtsaimate uudistega seotud. Ja leidsin, et nii see oli.

Tulistaja oli märuli valla päästnud ühes Berkshire'i linnas, mis oli nii tundmatu nimega, et olin seda vaevalt kuulnud, rääkimata seal käimisest. Mees läks tapmisega hoogu: alustas Savernake'i metsast ja rajas sealt endale teed Hungerfordi kesklinna, olles nüüd taandunud koolimajja ja viibis politsei piiramisrõngas. Nad püüdsid teda veenda alla andma. Reporterid arvasid, et ta on tapnud koguni kümme inimest, ent kuna linnas valitses teatud mõttes keelutund, polnud võimalik täpset arvu kindlaks teha.

Jõudsin koju, noil päevil oli selleks kena maja Surreys. Hea naine, lapsehoidja, kaks väikest last aias mängimas: kontrast minu külastatavate majadega, kus avanesid mõrvastseenid, ei saanud enam kuidagi suurem olla. Sel päeval teadsin, et mu naine Jen pole arvatavasti veel kodus, sest oli hõivatud õppimisega.

Sisenesin esiuksest ning suundusin otsekohe telefoni juurde, jättes hüvasti lahkuva lapsehoidjaga. Mind informeeriti asjade hetke-

seisust; küsisin, kas mul on tarvis samal öhtul Hungerfordi minna. Nad kinnitasid tungivalt sündmuskohale mineku vajadust. Lubasin teele asuda niipea, kui mu naine koju jõuab.

Keerasin raadio uudiste peale ja kuulasin Hungerfordi kohta uuemat teavet, tegin lastele teed, vannitasin neid, lugesin neile raamatut ja panin nad seejärel voodisse.

„Magage hästi,“ ütlesin. Ütlesin niimoodi alati.

Olin hoolitsev lapsevanem, kes keskendub oma lastele. Ja samal ajal kohtumeditiini ekspert, kes soovis meeleheitlikult istuda autosse ja näha, mis toimub tema senise professionaalse elu suurimas juhtumis. Kui Jen tупpa astus, võttis täiesti võimust kohtuekspert. Suudlesin teda hüvastijätuks ja tormasin otse välja.

Kriminalist oli instrueerinud mind maanteel M4 ära keerama teeristilt 14 ja ootama kiirteele viival rajal politseiautot. Paar hetke hiljem ilmus minu auto kõrvale politseiauto ja kaks sünget nägu pöördusid minu poole.

Nad ei tervitanud.

„Doktor Shepherd?“

Noogutasin.

„Järgnege meile.“

Muidugi, teel olles kuulasin kogu aeg raadiot ja teadsin juba, et veresaun lõppes tulistaja surmaga. Tegu oli 27-aastase Michael Ryaniga, kes mingitel kõigile seletamatutel põhjustel oli uidanud Hungerfordis ringi kahe poolautomaatse vintpüssi ja Beretta püstoliga. Nüüd oli ta surnud, kas siis seetõttu, et tulistas end ise või oli täpsuslaskur teda sellest vaevast säästnud. Vigastatud olid viidud haiglasse ning linn oli jäetud politsei ja surnute valdusesse: kõik sisenemisvõimalused olid kinni pandud.

Möödusime teetõkkest, järgnesin mööda halvaendeliselt tühje tänavaid väga aeglaselt politseiautole. Öhtuse suvepäikese viimased pikad kiired läbisid tondilinna, mähkides selle leebesse sooja valgusesse. Kõik ellujäänud olid oma kodudes, ent akendel polnud nende olemasolust mingit märki. Liikumas polnud näha mitte üh-

tegi autot peale meie omade. Ükski koer ei haukunud. Ükski kass ei uidanud lillepeenarde vahel. Linnud olid vait.

Kui me tiirutasime ja keerutasime läbi väikeste äärelinnade, möödusime teeservas poolviltu asetsevast punasest Renault'st. Rooliratta kohal oli röötsakil naise surnukeha. Edasi, Southside'ile pöörates, jäid meist vasakule Ryani maja hõõguvad jäänused. Tee oli blokeeritud. Politseiametniku surnukeha istus liikumatult ametiautos. Auto oli üle külvatud kuuliaukudega ning sellega oli kokku põrganud sinine Toyota ning sees oli veel üks surnud juht.

Vanaldane mees lebas oma aiavärava juures verelombis. Tee peal vanaldane naine, surnud. Nägu vastu maad. Teadsin uudistest, et see peab olema Ryani ema. Ta lamas väljaspool oma põlevat maja. Kaugemal eespool oli teerajal mees, käes koera jalutusrihm. Argiste tänavate ja selle erakordse, valimatu tapatöö kõrvutiasetsemise sel peaaegu pimedal augustiõhtul oli ausalt öeldes sürrealistlik. Mitte midagi taolist polnud varem Ühendkuningriigis juhtunud.

Peatusime politseijaoskonna juures. Minu auto üks paugatas ja siis paugatas politseiauto oma ja pärast seda mattis, ei, lämmatas Hungerfordi uuesti sügav vaikus. Läks mõni aasta, enne kui pidin veel üht taolist vaikust kuulama, vaikust, mis järgneb õudusele. Tavaliselt on mõrvakohas kaaslaseks elavate askeldused – vormis politseiametnikud, uurijad, kriminalistid, inimesed sahistavad paberitega, pildistavad, helistavad, valvavad ust. Kuid selle päeva sündmuste koletislikkus näis olevat külmutanud Hungerfordi seisundisse, mida võin võrrelda vaid *rigor mortis*'ega¹.

Politseijaoskond oli rohkem politseimaja moodi: igatahes oli see renoveerimisel, ühes kipsihunnikute ja ripnevate traatidega. Küllap mind teretati. Küllap surusin kellelgi kätt. Kuid nüüd tagasi vaadates tundub mulle, et need formaalsused leidsid aset totaalses vaikus.

Peagi oli täiesti pime ja leidsin end ühes politseisõidukis suundumas kooli poole, kus Michael Ryan oli end barrikadeerinud ja seejärel maha lasknud.

1 *Rigor mortis* – lad k koolnukangestus – Toim

Kulgesime väga aeglaselt mööda vaikset tänavat, auto esituledes joonistus välja purunenud auto, selle juht täiesti selgelt nähtav, liikumatu. Taas kord ronisin autost välja asja lähemalt uurima. Mu taskulambi valgus libises üle jalgade, keha, pea. Muidugi, siin polnud kahtlust surma põhjuses. Kuulihaav näos.

Peatusime järgmise auto ja siis veel paari juures, mis olid kaugel. Kuulihaavad olid iga kord erinevates kohtades. Mõnda inimest oli tulistatud üks kord, mõnda aga üha uuesti ja uuesti.

Treilerid ootasid kannatlikult, millal saavad purunenud masinaid ära viia, kui politsei on need dokumenteerida jõudnud ja surnukehad välja tõstnud. Pöördusin mind sõidutava politseiniku poole. Mu sõnad lõikasid läbi vaikuse, nagu oleks purunenud klaas.

„Mul pole enam vaja surnukehasid kohapeal näha. Pole kahtlust, mis moel nad hukkusid, seega saan kõige sellega tegeleda lahkamisel.“

„Aga meil on vaja, et vaataksite Ryanit,“ sõnas ta.

Noogutasin.

John O’Gaunti kooli juures oli palju rohkem politseiametnikke.

Allkorrusel anti mulle asjast lühiülevaade.

„Ta ütles meile, et tal on pomm. Me pole teda veel läbi otsinud, kuna kartsime, et see plahvatab, kui teda liigutame. Kuid meil on vaja, et te talle pilgu peale viskaksite ja kinnitaksite surma. Lihtsalt juhuks, kui ta plahvatab sellal, kui me tõesti vaatame.“

„Selge.“ Selge.

„Teen ettepaneku, et te teda ei liigutaks, *sir*.“

Selge.

„Kas te soovite kuulikindlat vesti?“

Keeldusin. See oli mõeldud kuule peatama ning pommile niivõrd lähedal oleks sellest vähe kasu. Ja igatahes polnud mul mingit kavatsust Ryanit liigutada.

Läksime trepist üles. Kummi meenutav koolilõhn. Ja kui nad klassi ukse lahti tegid, siis olid seal lauad. Mõned lauad olid segi paisatud, kuid enamik seisid ikka veel korralikes ridades. Seintele olid kinnitatud pildid ja teaduslikud skeemid. Kõik oli täiesti nor-

maalne. Välja arvatud üks surnukeha, mis istus klassi ees tahvli lähedal.

Tapja kandis rohelist jakki. Ta oleks näinud välja nagu mees, kes on päevaks jahile läinud, kui ta näos poleks olnud kuulihaava. Parem käsi lebas tal süles. Selles olev Beretta püstol sihtis ikka veel mind.

Kui tema poole astusin, tajusin, et kõik politseinikud läksid vaikselt ruumist välja. Kuulsin ust enda selja taga sulgumas. Selle tagant kostus raadiosaatjaga edastatud sõnum: „Läheb sisse.“ Ja siis olin ma omapäi klassiruumis Ühendkuningriigi suurima massimõrvavõrguga. Ja võib-olla pommiga. Mind meelitasid seda elukutset valima tolle kohtupatoloogia lõvi, professor Keith Simpsoni raamatud. Aga ma ei suutnud meenutada, et üheski noist oleks ta maininud sellist juhtumit.

Olin teravalt teadlik kõigest, mis mind ümbritses. Vaiksetest häältest ukse taga. Väljas üles seatud kaarlampidest, mis heitsid laele üksteisega kattuvaid tumedaid varje. Mu enda taskulambi väikesest valguskiirest. See klassiruum lõhnas mustuse, kriidi ja higi järele. Mis oli veidralt segunenud vere lõhnaga. Sammusin üle ruumi, keskendudes nurgas olevale surnukehale. Kohale jõudnud, laskusin põlvele, et teda vaadata. Relv, mis oli tol päeval juba nii palju inimesi tapnud, oli otse minule suunatud.

Michael Ryan oli tulistanud endale paremasse meelekohta. Kuul oli läbinud ühe meelekoha, läbistanud pea ja väljunud teisest meelekohast. Märkasid seda hiljem, kui olin ruumist lahkumas, see oli kinni klassiruumi vastasseinas asuvas teadetetahvlis.

Andsin politseiametnikele asjast ülevaate. Peidetud juhtmeid polnud. Surma põhjus oli ilmselt enesetapp. Seejärel, tundes kergendust lahkumisest sellisest kurvast surmapaigast, andsin varsti kiirteel gaasi. Tundus, nagu oleks Hungerfordi vaikus tunginud autosse ja sõitnud minu kõrval – tohutu suur soovimatu kaasreisija.

Kui koju jõudsin, olid lapsed voodis ja Jen allkorrusel telerit vaatamas.

„Ma tean, kus sa olid,“ ütles ta. „Kas oli hirmus?“